

Recenzje

Maria Materska

„Wstęp do psychologii z elementami historii psychologii. Skrypt dla początkujących”

Warszawa: 2001, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, ss. 173

Wśród licznych pozycji z zakresu psychologii brak aktualnego podręcznika o charakterze wprowadzającym był odczuwany przez studentów jako znaczna uciążliwość. Dotyczyło to zarówno studentów uniwersyteckich kierunków psychologicznych, jak i słuchaczy innych wydziałów (pedagogika, socjologia, tzw. kierunki międzywydziałowe) oraz studiów podyplomowych. Oferowane przez wydawców tłumaczenia trudno uznać za zadowalające. Autorzy niektórych opracowań – np. A. Wadeley, A. Birch i T. Malim – eksponują przede wszystkim filozoficzny rodowód psychologii. Inne pozycje – pod hasłem „Wstępu” – zawierają właściwie podstawy psychologii (np. G. Mietzel). Ponadto każdy kraj ma własną historię psychologii i swoje specjalności oraz osiągnięcia, które stara się eksponować.

Uniwersytecki wykład z tak fundamentalnego przedmiotu, jaki stanowi Wstęp do psychologii, uzupełniał przed laty podręcznik napisany przez twórcę polskiej psychologii, profesora T. Tomaszewskiego. Przygotowanie aktualnej wersji Wstępu było zatem pilną potrzebą. Odpowiada na nią recenzowany tutaj *Wstęp do psychologii z elementami historii psychologii* autorstwa Marii Materskiej. Książka była niezbędna i jest niezastąpiona z kilku powodów.

(1) Kształcenie uniwersyteckie w zakresie dyscyplin podstawowych jest zadaniem tyleż ważnym, co trudnym. Z tego powodu wykłady z przedmiotów uważanych za kierunkowe prowadzili i prowadzą najwybitniejsi specjaliści. Autorski wykład uzupełnia zazwyczaj taki sam, czyli autorski, podręcznik. Należy podkreślić, że książka M. Materskiej powstała nie tylko w tej tradycyjnej konwencji, ale także jako rezultat kilku lat wykładania przez Nią Wstępu do psychologii na jednym z francuskich uniwersytetów.

(2) Recenzowany tom jest treściowo bogaty; sygnalizują to już same tytuły rozdziałów (Wprowadzenie; Psychologia jako nauka; Rys historyczny; Nowe szkoły psychologiczne; Niektóre tendencje aktualne; Struktura zachowania człowieka; Metodologiczne i etyczne problemy badań oraz praktyki psychologicznej). Rezygnując z charakteryzowania zawartości poszczególnych fragmentów – uczyni to wszak sam czytelnik – zwrócę uwagę na to, co książkę tę wyróżnia i co – moim zdaniem – przesądza o jej bardzo wysokim poziomie naukowym i dydaktycznym jako podręcznika.

Słowo wstęp – zawarte w tytule książki – zapowiada, iż jej Autorka pomoże w budowaniu fundamentów wiedzy z określonej dziedziny. Na podstawę tę składa się terminologia (siatka pojęciowa), znajomość głównych teorii (koncepcji), tj. ich założeń, sposobów dochodzenia do stwierdzeń, zakresu aplikacji itp. Zbudowanie w umyśle odbiorcy siatki orientacyjnej, niezbędnej do zrozumienia istoty i specyfiki dyscypliny, nie jest łatwe przede wszystkim ze względu na różnorodność (teoretyczną i metodologiczną) szkół psychologicznych. Nie istnieje wszak jedna psychologia, i nie chodzi tu tylko o dychotomię naukowani naukowa. Braki w wiedzy w obszarze głównych nurtów i kierunków psychologicznych, w sposobach uprawiania tej dyscypliny utrudniają, a niekiedy wręcz uniemożliwiają dalsze studiowanie. Podstawowe wiadomości o tym, czym jest psychologia – w ujęciu różnych koncepcji – są przedstawione w książce w sposób, który ułatwia czytelnikowi orientację na podstawowym poziomie.

Jak to możliwe? Kluczem pozostaje niezwykle staranny dobór treści oraz ich doskonała struktura. Możliwość (i łatwość) śledzenia toku wywodu, bez zbędnego balastu informacyjnego, to ewidentny atut tego tekstu. Mimo że jest on dość oszczędny, Autorce udało się uwzględnić teorię pola psychologicznego Kurta Lewina. Teoria ta po raz pierwszy zaistniała w polskiej literaturze psychologicznej. Będąc wyjątkowo płodną i ważną koncepcją teoretyczną, była już wielokrotnie analizowana i oceniana, niestety, w sposób nie pozwalający nawet domyślać się jej treści. Przeważnie znane były jej fragmenty wykorzystywane w koncepcjach pochodnych.

(3) Od nowoczesnego podręcznika akademickiego oczekuje się nie tylko wiedzy rozumianej jako udokumentowane twierdzenia o badanych faktach, ale także tzw. metawiedzy. Wiele podręczników (także akademickich) nie spełnia tego postulatu, ale takiego zarzutu nie można sformułować pod adresem niniejszej książki. Istotne elementy metawiedzy psychologicznej zostały w niej pomieszczone, a do najważniejszych należy ukazanie logiki rozwoju psychologii oraz wynikających z ewolucji tej dyscypliny możliwych mechanizmów zmian. Z tego powodu tekst bywa we fragmentach trudniejszy w recepcji, zwłaszcza podczas referowania najnowszych tendencji, np. *cognitive science* w jej dość specjalistycznym języku.

Tom został poprzedzony piękną i mądrą dedykacją, którą przywołuję *in extenso*: „Pamięci Profesora Tadeusza Tomaszewskiego, mojego Mistrza i Nauczyciela”. Przesłanie to urzeczywistnia się niejako w samym tekście, zwłaszcza wtedy, gdy w szóstym rozdziale Autorka rozwija motyw struktury zachowania człowieka, przybliżając teorię czynności Tadeusza Tomaszewskiego. Dokonuje tej prezentacji na szerokim tle teorii niższych poziomów organizacji zachowania. Ukazanie ciągłości rozwoju badań należy do najtrudniejszych zadań dydaktycznych, a Autorce udało się to znakomicie, dzięki – między innymi – wykorzystaniu własnych przemyśleń i doświadczeń zebranych we współpracy z autorem pierwszego wydania *Wstępu*.

Nie mniejsze znaczenie ma inny aspekt metawiedzy, niezwykle ważny zarówno w procesie uczenia się, jak i nauczania, a pozostaje nim klarowne rozróżnianie przez Autorkę wiedzy udokumentowanej, stwierdzeń niepewnych (w znaczeniu kontrowersyjnych, niejednoznacznych) oraz obszarów nie objętych jeszcze analizami teoretycznymi i poszukiwaniami empirycznymi. Dla osób studiujących psychologię od podstaw wprowadzenie tego kryterium porządkowania danych naukowych wydaje się szczególnie ważne.

Zaliczam się do grona uczniów Profesor Marii Materskiej. Uczestniczyłam przed laty w zajęciach przez Nią prowadzonych,

RECENZJE

zwracając uwagę na sposób kształcenia, charakteryzujący się perfekcją przygotowania, jasnością przekazu, dyscypliną myśli, oszczędnością słów. Opis ten z powodzeniem mogę zastosować do recenzowanego tomu. Jestem wdzięczna Autorce zarówno za zajęcia sprzed lat, jak i za napisanie tej książki, niezwykle pomocnej w trwającym wciąż studiowaniu psychologii oraz uczeniu się tego, jak jej nauczać.

Maria Ledzińska

Katedra Psychologii Różnic Indywidualnych

Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego